

12. KOBELT, W. Zur Kenntnis unserer Limnaeen aus der Gruppe Gulnaria LEACH. (Radix MONTF.) (Mal. Blätter, 17., Bd. 1870.)
13. KOBELT, W. Zur Kenntnis des europäischen Limnaeen. II., L. stagnalis L. (Mal. Blätter, 18. Bd. 1871.)
14. LEHMANN, R. Die lebenden Schnecken und Muscheln der Umgegend Stettins etc. Cassel, 1873.
15. ROSZKOWSKI, W. Contribution à l'étude de l'anatomie de l'appareil génital chez les Limnées de sous-genre Gulnaria Leach. (Comptes Rendus de la Soc. des Scienc. de Varsovie. XII. Année, Fasc. 1. 1914.)
16. ROSZKOWSKI, W. Les coquilles de Limnaea ovata DRAP. (Ibid., VIII. Année, Fasc. 6. 1915.)
17. — — Contributions à l'étude de la famille des Lymnaeidae, V. Sur l'origine des Limnées du Léman. (Arch. Nauk. Biol. Warszawa, Tom. I. 1922 Zeszyt. 4.)
18. — — Contributions to the study of the Family Limnaeidae. II. and III. (Ann. Zool. Mus. Pol. Hist. Nat. 5. IV. zesz. 4.)
19. SIMROTH, H. Pendulationstheorie. Berlin, 1906.
20. SOÓS LAJOS. Vizsgálatok a magyarországi Pulmonaták rendszertani anatómiája köréből. (Ann. Mus. Nat. Hung., 15. köt., 1917.)
21. STEENBERG, C. M. Furesoens Molluskfauna. Kobenhavn, 1917.
22. WAGNER JÁNOS. Újabb adatok a magyarországi Limnaeák ivarszerveinek anatómiájához. (Állatt. Közl., 24. kötet, 1927.)
23. — — Szőrősházú vizicsiga. (Természettud. Közlöny, 1927, 6. szám.)

FAUNISZTIKAI JEGYZETEK.¹

(Harmadik közlemény.)

Irta DR. DUDICH ENDRE.

Planaria gonocephala DUG.

1927 júniusában a bars megyei Szklenófürdő környékének patakjaiban is megtaláltam. Ezek a patakok mind élénken folyó hegyi vizek szabványos rheophil faunával. A völgy főpatakja, a Tepla- vagy Szklenópatak magába fogadja a fürdőből kiömlő meleg vizeket is, de ezek nincsenek nagy hatással a planáriákra. A fürdőtelep alatt 200 m-ig nagyon ritkák ugyan, de innét kezdve már számossabbak és 500 m-en túl már normális mennyiségben fordulnak elő. 1927 június 19-én Geletnek mellett a Garam folyóban is megeltem ezt a fajt. Itt nagyon ritkának kell lennie, mert két órai kutatásom alatt csak egy példányt találtam. A Garam ezen a szakaszán teljesen hegyi jellegű, rheophil faunával. A gyűjtés helye nem volt valamely pataktorkolat közelében, tehát a Garam faunájához tartozott. Ez a lelet azért érdemel említést, mert eddig úgy tudtuk, hogy folyószerű vizekben ez a planária nem él. Ezt említi MÖDLINGER² is, és én magam sem találtam részletes planáriakutatásaim alkalmával³ a Bodvában planáriát. Ennek a jelenségnek ökológiai magyarázata van. Ugyanis ezekben a nagyobb vizekben a

¹ Előadta a szerző az Állattani Szekosztály 1928. febr. 3-i ülésén. Első közlemény: Állatt. Közl. XXII. 1925. p. 39–64. Második közl. XXIII. 1926. p. 87–96.

² MÖDLINGER, Adatok a Magas-Tátra és környéke planária-faunájához (Mat. és természettud. Értesítő, XLIII. 1926. p. 585–595, spec. p. 591.)

³ HANKÓ u. DUDICH, Über das Vorkommen von Polycelis cornuta (JOHNS.) in Ungarn (Verh. Intern. Ver. Limnologie, Innsbruck, 1924. p. 324–331).

görgeteg kövei, kavicsai mind legömbölyödöttek, simára csiszoltak, tehát nincsen rajtuk kiugrás, mélyedés, repedés vagy üreg, amelybe a planáriák behúzódhatnak és amely az áramlás ellen védené őket. Azonkívül ezek a kövek többnyire erősen bele-mélyednek a folyómeder finomabb hordalékába, ami szintén nem kedvez a planáriáknak. A mondottakkal jól összevág az is, hogy a Garamban talált planária egy rücskös, horpadásos, csiszolatlan kő alján volt. Nem lehetetlen azonban, hogy folyóinkból csak azért nem ismerünk planáriákat, mert azok gerinctelen faunáját eddig teljesen elhanyagolták. Ha nemcsak a patról fogjuk a köveket kiemelgetni, hanem a folyót egész szélességében és hosszában fenékhálóval fogjuk kutatni, akkor még sok meglepetében lehet részünk, amint azt a Duna esete is bizonyítja.^{4, 5}

Polycelis cornuta JOHNST.

Eddigi termőhelyeit megtoldhatom még Szklenófürdővel, ahol 1927 június 13-án állapítottam meg előfordulását a Szklenópatak egyik mellékcsermelyében, amely az összerombolt WILKENS-emlék mellett ömlik be a főpatakba. Mindenütt, ameddig a csermely mentén előnyomultam, az előbbi fajjal együtt fordul elő, de kis számban. Azt hiszem, Észak-Magyarországon ez a legnyugatibb termőhelye.

1927. júliusában alkalmam volt a Mecsek-hegységben egy keletibb fekvésű részt, a magyaregregyi völgyet kutatni. Zobáktól Magyaregregyig sok helyen gyűjtöttem a patakban, de sehol sem találtam meg benne ezt a fajt. A mellékvölgyek csermelyeiben, pl. a Hidas és Singödöri völgyben azonban előfordul *Polycelis cornuta*.

Peloscolex velutinus GRUBE.

Ez a vízi gyűrűsféreg hazánk faunájára új (Det. W. MICHAELSEN, Hamburg). Termőhelye a mánfai Kőlyik-barlang, ahol 1927. július 17-én gyűjtöttem.

Phreoryctes gordioides G. L. HARTM.

Ez a gyűrűsféreg is vízben él. Hazánk faunájára új (Det. MICHAELSEN.) Az előbbi fajjal együtt találtam a mánfai barlangban. Földalatti vizekben, pl. kutakban gyakori. A magyar BREHM⁶ kúti drótféregnek nevezi.

Eiseniella tetraëdra SAV.

A Kecskelyuk-barlangban (Bükk-hegys.) 1924. szeptember 26-án és november 5-én gyűjtötte DR. BOKOR ELEMÉR. (Det. MICHAELSEN.)

⁴ SZALAY, Viziatkák a Dunából (Állatt. Közl. XXIV. 1927. p. 70–76).

⁵ DUDICH, Új rákfajok Magyarország faunájában (Archivum Balatonicum, I., 3. 1927, p. 342–387.)

⁶ BREHM, Az állatok világa. X. 1907. p. 475. Itt rajza is látható.

Eisenia rosea SAV.

Aggteleki barlang: 1924. V. 22 (Lg. DUDICH), 1924. VIII. 18. (Lg. DUDICH & BOKOR), 1927. VIII. 4. (Lg. DUDICH). Kecskelyuk-barlang: 1925. V. 19, VIII. 5 (Lg. BOKOR). Meghatározta: MICHAELSEN.

Allolobophora chlorotica SAV.

Aggteleki barlang: 1924. V. 22 (Lg. DUDICH). MICHAELSEN határozta meg.

Eophila Antipae MICH.

Eddig csak Romániából volt ismeretes,⁷ így hazánk faunájára új. 1924. augusztus 18-án DR. BOKOR ELEMÉR-rel az aggteleki barlangban gyűjtöttük. Maga MICHAELSEN határozta meg.

Bimastus tenuis EISEN.

Aggteleki barlang: 1924. VIII. 18 (Lg. BOKOR & DUDICH); Zalatapolcai barlang: 1926. V. 1. (Lg. DUDICH & HANKÓ); Hárs-hegyi barlang: 1926. X. 13. (Lg. BOKOR); Solymári barlang: 1923. VII. 7. (Lg. DUDICH). Det. MICHAELSEN.

Octolasmus lacteum ÖRLEY.

Aggteleki barlang: 1922. VI. 19. (Lg. BOKOR & DUDICH). 1923. V. 6. (Lg. BOKOR & DUDICH), 1924. VIII. 18. (Lg. BOKOR & DUDICH), 1927. VIII. 4., X. 3. (Lg. DUDICH). Az aggteleki barlang leggyakoribb gilisztája. MICHAELSEN határozta meg.

SZÜTS⁸ csupán egyetlen barlangi gilisztát ismert, a *Bimastus constrictus* ROSA-t a Devencebarlangból. Az itt felsorolt adatokkal tehát ismereteink lényegesen kibővültek. A horvátországi barlangokból LANGHOFFER⁹ összeállításai nyomán több fajt ismerünk.

Daphnia longispina var. litoralis G. O. SARS.

Eddig csak Budapestről ismertük KOTTÁSZ¹⁰ adatai nyomán. Én több helyen megtaláltam, így: Nagysalló, 1924. VII. 1., 1926. VII. 21., 1927. VI. 10; Bátorliget, 1926. IV. 16-17., 1927. V. 9-10; Dunabogdány, 1924. IX. 14.; Dömsöd, 1926. IV. 11; Szklénó-fürdő, 1927. VI. 14.; a M. Nemzeti Múzeum gyűjteményében még a következő helyekről van: Hámori tó a Bükkben, ahol DR. SZILÁDY ZOLTÁN gyűjtötte 1926. IX. 10-én, Kistó Esztergom mellett, ahonnan DR. VÉGHÉLYI LAJOS halászata 1925. IV. 9-én. Valamennyit DR. HERR O. (Görlitz) határozta meg.

Daphnia pulex var. obtusa KURZ.

Hazánkban sokfelé előfordul, itt csak azt említem meg, hogy az Aggteleki barlang álló vizeiben is található. Gyűjtési idői 1924.

⁷ MICHAELSEN, Oligochaeta (Das Tierreich, X. 1900. p. 498).

⁸ SZÜTS, Magyarország Lumbricidái (Állatt. Közl. VIII. 1909. p. 120-142, spec. p. 139.)

⁹ LANGHOFFER, Fauna hrvatskih pecina II. (Prirod. Istrar. Hrvatske i Slavonije, VII. 1915. p. 20).

¹⁰ KOTTÁSZ, Budapest környékének Cladocera (Állatt. Közlem. XII. 1913. p. 73-104, spec. p. 91.)

VIII. 19. (Lg. BOKOR & DUDICH), 1927. VIII. 3., X. 3. (Lg. DUDICH). HERR határozta meg.

Candona parallela G. W. MÜLL.

Ezt a kis kagylósrákot SZALAY LÁSZLÓ fedezte föl hazánkban, még pedig Budapesten 1925. ápr. 4-én gyűjtötte egy virág-cserép vizéből. KLIE (Bremerhaven) határozta meg. Hazánkra új. Eddig Dél-Európából, Svájcban, Németországból, Morvaországból és Svédországból volt ismeretes.

Haplophthalmus danicus B.-L.

CSIKI¹¹ szerint eddig csak Fiuméből ismertük. Én megtaláltam Nagysallón, 1914. VI. 12-én, pincében korhadó fadarabok kérge alatt. Budapesten, az egyetemi botanikus kert egyik üvegházában gyűjtöttem 1926. II. 27-én, Albertfalván pedig 1927. IV. 19. DR. GEBHARDT ANTAL Újdombóvárott gyűjtötte.

Haplophthalmus Mengei ZADD.

CSIKI (op. cit. p. 72) csak Zágrábból említi, DR. SZALAY LÁSZLÓ 1925. VIII. 18. és 1926. VIII. 4. és 17-én Sárvárott gyűjtötte.

Polydesmus denticulatus KOCH.

Sok helyen előforduló százlábú. Én a solymári Ördöglyuk barlangban is megtaláltam 1923. július 7-én. Itt a falakon mászkál a *Quedius mesomelinus* MARSK. és *Choleva cisteloides* FRÖL. nevű bogarak társaságában.

Lepismachilis notata STACH.

A M. Nemzeti Múzeum gyűjteményében a következő helyekről származó, STACH J. (Krakkó) által meghatározott példányok vannak: Bátorliget, 1926. IV. 17. (Lg. DUDICH & ÉHIK); Sopron, 1923. VII. 27. (Lg. DUDICH); Torna, Szerencs, Kisazar, Homonna, Bereczki (Lg. CHYZER). Figyelmet érdemel a bátorligeti lelet, mert mint STACH¹² legutóbb is kifejtette, a Machilidák sziklakedvelő (petrophil) állatok és a síkságon csak ott fordulnak elő, ahol nagyobb kőhalmazok találhatók. Így a bátorligeti sziklakedvelő csigák¹³ és százlábúak¹⁴ után most már egy petrophil rovar is ismerünk innét. Az állatot fatörzs alatt találtuk a Nádasstónál, azon a helyen, ahol az eleveneszlő gyík is előfordul.

¹¹ CSIKI, Magyarország szárazföldi Isopodái (Ann. Mus. Nat. Hung., XXIII, 1926, p. 1-79, spec. p. 72).

¹² STACH, Über die in Polen vorkommenden Felsenspringer (Machilidae) und über die Bedeutung dieser Insekten zur Beurteilung einiger zoogeographischen Probleme (Bull. Intern. Acad. Pol. Sci. Lettr. B. 1925 (1926) p. 633-650).

¹³ DUDICH, (Állatt. Közlem., XXIII, 1926, p. 90-96.)

¹⁴ VERHOEFF, Adatok a Nagy Magyar Álföld Diplopoda-faunájának ismeretéhez (Állatt. Közlem., XXIV, 1927, p. 81-83).

Thermobia domestica PACK.

Melegkedvelő állat, amely a lakásokban a kályhák és kemencék közelében tartózkodik. Gyűjtötte DR. PONGRÁCZ SÁNDOR Budapesten 1927. IV. 6. Hazánk faunájára új.

Hypogastrura sigillata UZEL.

Nagysalló, 1923. III. 30. (Lg. DUDICH); Piliscsaba, 1923. II. 25. (Lg. DUDICH); Budapest, 1920. (Lg. DUDICH). Hazánk faunájára új. Det. STACH.

Hypogastrura viatica TULLB.

Máriaremetén, 1923. március 27-én gyűjtöttem. Hazánk faunájára új. Det. STACH.

Hypogastrura unguiculata TULLB.

Nagysallóban, 1921 júniusában gyűjtöttem. Hazánk faunájára új. STACH határozta meg.

Achorutes Carolii STACH.

Hazánk faunájára új. STACH Lengyelországból írta le és az én példányaimat is ő határozta meg. Ezeket Szklénófürdőn gyűjtöttem 1920 augusztusában. DR. BIRÓ LAJOS 1893-ban a Velebitben (Vaganski Vrch) gyűjtötte.

Haplothrips Vuilleti PRIESNER.

DR. PRIESNER H. levélbeli közlése szerint ezt a Thysanopterát PILICH FERENC gyűjtötte hazánkban először, még pedig Simonornyán. Én Szklénófürdőn találtam 1927. június 15-én. (Det. PRIESNER).

Haplotrips alpester PRIESNER.

Hazánkból eddig csak a Fogarasi havasokból volt ismeretes, ahol PRIESNER levélbeli értesítése szerint P. GUENTHER tanár (Grác) találta. Én Szklénófürdőn gyűjtöttem az előző fajjal együtt. (Det. PRIESNER.)

Dicranolasma opilionides L. KOCH.

Déli elterjedésű kaszázpók, amelyet DR. KORMOS TIVADAR a Zichy-barlangban gyűjtött, én pedig Szklénófürdőn találtam 1927 június 13-án. Hazánk faunájára új. Meghatározta ROEWER (Bremen).

Trogulus nepaeformis SCOP.

Hazánkból már ismeretes *T. rostratus* LATR. néven. DR.

KORMOS TIVADAR a Zichy-barlangban is gyűjtötte. ROEWER határozta meg.

Lacinius horridus PANZ.

A faunakatalogusban már szerepel mint *Acantholophus*-faj, de közelebbi termőhelyek nincsenek említve. Én Szklénófürdőn gyűjtöttem 1927. június 14-én. ROEWER határozta meg.

Opilio parietinus DEG.

Közönséges faj, amelyet DR. KORMOS TIVADAR a Zichy-barlangban gyűjtött. Det. ROEWER.

Mitopus morio F.

Faunakatalogusunk *Oligolophus*-fajként Kolozsvárról és Nagyszebenből említi. Én Sopronban (1923. X. 5.) és Szklénófürdőn (1927. VI. 15.) gyűjtöttem. Det. ROEWER.

Nelima nigripalpis SIM.

SIMON Franciaországból írta le. ROEWER¹⁵ még Brassóból említi. DR. BIRÓ LAJOS 1904. VIII. 18-án a Macskabarlangban, én pedig 1924. VIII. 21-én Jósavfőn gyűjtöttem. Det. ROEWER.

Nemastoma quadripunctatum Silli O. HERM.

HERMAN OTTÓ¹⁶ Nagyszebenből írta le. DR. KORMOS TIVADAR a Zichy-barlangban találta. Det. ROEWER.

Nemastoma nervosum ROEWER.

ROEWER (op. cit. p. 668) Szerbiából, a Morava völgyéből írta le. Én Sopronban gyűjtöttem 1926. július 28-án. Hazánkra új. Det. ROEWER.

Nemastoma chrysomelas HERM.

Faunakatalogusunk csak Bártfáról említi. Északmagyarországi barlangjainkban gyakori állat. Igy: Lednice-barlang, 1928. VII. 5. (Lg. BOKOR), Odori barlang, 1924. VIII. 2. (Lg. BOKOR), Hámori barlang, 1924. VIII. 3. (Lg. BOKOR). Az Aggteleki barlangban DR. BOKOR ELEMÉR-rel 1922–1927 közt minden évben megtaláltuk. A fatörmelék közt, fadarabok alatt gyakori. Ragadozó, mert többször láttam, hogy csáprágói közt szúnyogot tartott. Úgy látszik troglóphil. Det. ROEWER.

¹⁵ ROEWER, Die Weberknechte der Erde. 1923, p. 911.

¹⁶ HERMAN, Beitrag zur Kenntniss der Arachnidenfauna Siebenbürgens. (Verh. u. Mitt. Ver. f. Naturw. Hermannstadt, XXI, 1871, p. 23–29. spec. p. 28.)

Ischyropsalis dacica ROEWER.

ROEWER¹⁷ Brassóból írta le. A M. Nemzeti Múzeum gyűjteményében vannak még példányok, amelyet DR. BIRÓ LAJOS a Batrina-barlangban gyűjtött 1004. VIII. 8. és IX. 17-én. Det. ROEWER.

Zacheus crista BRULL.

A faunakatalogus *Egaenus mordax* C. L. K. néven csak Nagyszebenből sorolja fel. Én Léva mellett a Siklós hegyen találtam 1924. június 21-én. Det. ROEWER.

Gyas annulatus OL.

Csikmegyéből és Nagyszebenből volt ismeretes. Szklenófürdőn találtam 1927. június 15-én. Det. ROEWER.

Phalangium opilio L.

Közönséges faj, de említésre méltó, hogy DR. HORVÁTH GÉZA 1916. VII. 14-én a Boli-barlangban is megtalálta.

Linyphia (Porhomma) Calypso BERTKAU.

BERTKAU írta le 1880-ban Bonn környékéről. BÖSENBERG¹⁸ szerint azóta sem került elő. Én Nagysallón 1926. augusztus 27-én egy tisztítás alatt álló kút üregében fogtam egy példányt. Ez az érdekes pók hazánk faunájára új. DR. KOLOSVÁRY GÁBOR (Szeged) határozta meg.

Philodromus Reussi BÖS.

BÖSENBERG (op. cit., p. 229—340) írta le Németországból. Nagysallón gyűjtöttem 1924. júniusában. Hazánk faunájára új. Det. KOLOSVÁRY.

Vipera berus var. **prester** L.

A fekete viperát Zala-megyében DR. VASVÁRI MIKLÓS mutatta ki.¹⁹ 1927 áprilisában a Somogyszobhoz tartozó Kaszópuszta mellett, a Baláta-tó környékén is megtaláltuk ezt a mérges kígyót. Az első példányt VÁSÁRHELYI ISTVÁN és DR. ÉHIK GYULA, a másodikat DR. ÉHIK és én fogtuk. A kikérdezett erdészek semmit sem tudtak arról, hogy ez a kígyó itt él. Viperamarás szerintük sohasem fordult elő.

*

Hazánk faunájára új fajok a következők:

Annelida: *Peloscolex velutinus* GRUBE.

¹⁷ ROEWER, 52 neue Opiliden. (Arch. f. Naturg., 82. A. 2. 1917, p. 153—154).

¹⁸ BÖSENBERG, Die Spinnen Deutschlands. (Zoologica, XXXV. 1903.)

¹⁹ FEJERVÁRY, On the Occurrence of *Vipera berus* L. in the County of Zala, S. Hungary. (Ann. Mus. Nat. Hung., XX. 1923, p. 135—140).

Phreoryctes gordioides G. L. HARTM.

Eophila Antipae MICHA.

Crustacea: *Candona parallela* G. W. MÜLLER.

Apterygogenea: *Thermobia domestica* PACK.

Hypogastrura sigillata UZEL.

„ *viatica* TULLB.

„ *unguiculata* TULLB.

Achorutes Carolii STACH.

Opilionidea: *Dicranolasma opilionides* L. KOCH.

Nemastoma nervosum ROEWER.

Araneidea: *Linyphia Calypso* BERTKAU.

Philodromus Reussi BÖSENBERG. Összesen: 13.

VIZBEJÁRÓ HÁZATLAN CSIGA.¹

Írta DR. GELEI JÓZSEF.

Az országos természettudományi alapból kapott első segélynek utolsó maradványait arra szántam, hogy vele a f. év nyarán a Hargita déli végágánál hydrobiológiai kutatásokat végezzek. Ez alkalommal a havasalji tájak hegyi patakjainak, forrásainak, kisebb erdei tócsáinak, pocsolyavizeknek faunája, flórája érdekelt, hol a tájékozódás szempontjából, hol meg a kutató szenvedély kielégítése végett. A tanulságokkal és a legkülönbözőbb szempontból való új eredményekkel tele nyári buvárkodásnak egyik legszebb pillanata az volt, midőn Árkoson, augusztus 12-én a Gyepüpaták egyik 9 és fél C. fokos, erősen meszes, árnyas forrásának vizéből egy alig másfél cm hosszú, vékony házatlan csiga került elő. A csigát alig 10 cm mélységű és pár arasznyi hosszúságú forrás öbléből kapartuk elő, miközben a forrásban előforduló *Planaria alpiná*-ból nagyobb mennyiséget akartunk összeszedni. A szűrő szitába marokkal fölmert finom kavics és levél-törmelékek között állatunk csöndesen mászkált s miután a törmelékét átvizsgálás végett nagyobb tányérban vízzel töltöttem föl, az állat a vízből semmiképp sem akart eltávozni, hanem ott úgy viselte magát, mintha levegőn lett volna. Engemet végül is az állatnak ez a sajátos viselkedése késztetett arra, hogy azt formálisan konzerváljam.

Augusztus 17-én másodszor találkoztam egy ilyen állattal, csak hogy most nem forrásvízben, hanem az előbbi lelőhelytől mintegy jó kilométer távolságban, de egyúttal mintegy száz méterrel magasabban is (Deresnye nevű erdőrészben), erdős hegyhát agyagos talaján, árokszerű mélyedésben, napsütötte helyen keletkezett pocsolyában. Itt a víz alig pár lépésnyi hosszúságban és mintegy másfél arasznyi mélységgel terült el kákával sűrűn.

¹ Az Állattani Szakosztály 1928. március 2-ki ülésén bemutatta dr. SOÓS LAJOS.